

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-95>

УДК 821.111(73)-31

Карп М.А., Яремчук Т.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

ФУНКЦІЇ ВЕРБАЛЬНОГО СКЛАДНИКА У МУЛЬТИМОДАЛЬНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОЗОВОМУ ТЕКСТІ РОМАНУ ДЖОНАТА САФРАНА ФОЕРА «СТРАШЕННО ГОЛОСНО І НЕЙМОВІРНО БЛИЗЬКО»

Анотація. Мова і текст нероздільні поняття, адже мова це пристрій, що кодує текст. Функція мови полягає не тільки в передачі інформації та здійсненні референції до незалежної від неї реальності, але й в орієнтації особистості в її власній пізнавальній сфері, тобто мову стали розглядати більше як систему орієнтуючої поведінки, де конотація відіграє вирішальну роль. Оскільки з розвитком суспільства водночас розвивається література, то це зумовило актуальність нашого дослідження, адже вербальний складник у мультимодальному художньому прозовому тексті залишається недостатньо вивченим та дослідженим. Головною метою цієї праці є дослідження функцій вербального складника мультимодального художнього прозового тексту. Розв'язання поставленого завдання потребує проведення контекстологічного аналізу мультимодального художнього прозового тексту та визначення функцій його складників. У статті пояснено роль вербального складника у мультимодальному художньому прозовому тексті роману Джона-тана Сафрана Фоера *Страшенно голосно і неймовірно близько*. Розглянуто його функції: інформативну, комунікативну, емотивну, естетичну, атрактивну, дейктичну. Цільові установки й завдання визначили комплексну методику аналізу фактичного матеріалу.

Ключові слова: вербальний складник, іконічний складник, мультимодальний художній прозовий текст, роман, функція.

Karp Marta, Yaremchuk Tetiana

Lviv Polytechnic National University

FUNCTIONS OF VERBAL COMPONENT IN MULTIMODAL FICTIONAL PROSE TEXT OF JONATHAN SAFRAN FOER'S NOVEL «EXTREMELY LOUD AND INCREDIBLY CLOSE»

Summary. Language and text are inseparable concepts, as language is a device that encodes text. The language function depends not only on the transmission of information and reference to an independent reality, but also on the individual orientation in his own cognitive sphere, that is, language began to be seen more as a system of orienting behavior, where connotation plays a crucial role. As literature develops at the same time as society does, so that determined the relevance of our study, after all, the verbal component in a multimodal fictional prose text remains insufficiently studied and researched. Multimodality gains from a close study of the potential of the narrative as an influential mode of discourse that crosses cultures and media. The perceived monomodality of existing narrative theory, and specifically the dominance of verbal resources, is challenged profoundly by multimodality's persistent investigation of the multiple semiotic tracks at work in storytelling. The main aim of this work is to study the functions of the verbal component of a multimodal fictional prose text. Achieving the outlined aim involves solving the following tasks: to interpret a multimodal fictional prose text; to analyze the functions of the verbal component of a multimodal fictional prose text. Solving these tasks requires a contextual analysis of multimodal fictional prose text and definition of the functions of its components. In this article we explain the role of the verbal component in the multimodal fictional prose text of Jonathan Safran Foer's novel *Extremely Loud and Incredibly Close*. Verbal component can vary, as both the text and the iconic component can have a semantic meaning. We considered all of its functions: informative, communicative, emotional, aesthetic, attractive, deictic. All the functions of the verbal component play essential role in the multimodal fictional prose text because they are in close interaction between themselves and the text. Aim and tasks defined a complex methodology for analyzing the actual material.

Keywords: verbal component, iconic component, multimodal fictional prose text, novel, function.

Постановка проблеми. На противагу мові поняття тексту належить до фундаментальних понять сучасної семіотики та передбачає щось виражене та матеріалізоване. Оскільки мова – це пристрій, що кодує текст, то можна стверджувати, що мова і текст – поняття нероздільні. Текст має ряд функцій, які є основними для вивчення його структури з точки зору семіотики. У свою чергу, функція мови полягає не тільки в передачі інформації та здійсненні референції до незалежної від неї реальності, але й в орієнтації особистості в її власній пізнавальній сфері, тобто мову стали розглядати більше як систему орієнтуючої поведінки, де конотація відіграє вирішальну роль [4, с. 21].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функцій вербального складника мультимодального художнього прозового тексту досліджували Теодор Якоб ван Левен [14], Гюнтер Рольф Кресс [14], Марта Карп та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність дослідження зумовлена тим, що функції вербального складника мультимодального художнього прозового тексту все ще залишаються недостатньо вивченими та дослідженими.

Формулювання цілей статті. Головною метою цієї роботи є дослідити функції вербального складника мультимодального художнього

прозового тексту. Досягнення окресленої мети передбачає розв'язання таких завдань: інтерпретувати мультимодальний художній прозовий текст; провести аналіз функцій вербального складника мультимодального художнього прозового тексту. Розв'язання поставленого завдання потребує проведення контекстологічного аналізу мультимодального художнього тексту та визначення функцій його складників. Матеріалом дослідження є роман Джонатана Сафрана Фоера *Страшенно голодно і неймовірно близько*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що сучасний художній прозовий текст є результатом застосування вербальних елементів системи мови та гетерогенних складників. Сприймаючи текст ми відчуваємо як функціонує мова і як використовує її адресант.

Мультимодальний художній прозовий текст є прагматично визначеним, адже його створює людина, яка поєднує вербальний матеріал мови з невербальною складовою для передавання належного змісту, вкладає в нього синтаксично-семантичне та семіотико-синергетичне наповнення й виражає своє ставлення до висловлювання. Сприйняття тексту як комунікативного цілого передбачає розгляд усіх його частин як елементів реальної комунікації з урахуванням єдиної комунікативної суті мовленнєвого акту [11, с. 35].

Варто зазначити, що роль вербального складника мультимодального художнього прозового тексту може варіюватися, оскільки і текст, і зображення можуть мати смислове навантаження. Однак він виконує такі функції у мультимодальному художньому прозовому тексті: інформативну, комунікативну, емотивну, естетичну, атрактивну, дійсничну [8, с. 62].

Інформативна функція полягає у здатності тексту інформувати адресата. Її маркерами постають реалії, алюзії, цитати, особливості вживання слів, морфологічні властивості, синтаксичні характеристики, тип тексту. Аналіз цих маркерів сприяє вилученню змістовно-фактуальної та змістовно-концептуальної інформації [5, с. 51].

Змістовно-фактуальна інформація є повідомленням про факти, події, процеси, що відбуваються, відбувалися або тих, які відбуватимуться в майбутньому в навколишньому світі, реальному або уявному. Відмінною рисою цього виду інформації є її експліцитний характер [7, с. 67].

У наведеному нижче прикладі з тексту роману *Extremely Loud and Incredibly Close* можна отримати інформацію, яку розповідає бабуся Оскарові про себе. Ми бачимо, що жінка широко описує своє життя і почуття у листі для свого внука. Вона нічого не приховує від нього й розповідає про події, які відбувалися з нею впродовж життя: *When I was a girl, my life was music that was always getting louder. Everything moved me. A dog following a stranger. That made me feel so much. A calendar that showed the wrong month. I could have cried over it. I did. Where the smoke from a chimney ended. How an overturned bottle rested at the edge of a table* [13, p.151].

Змістовно-концептуальна інформація передає індивідуально-авторське розуміння відносин між явищами, описаними засобами змістовно-фактуальної інформації, розуміння їхніх причинно-наслідкових зв'язків, їхньої значущості в

суспільному та індивідуальному житті. Змістовно-концептуальна інформація вилучається адресатом із змістовно-фактуальної та є «творчим переосмисленням» останньої. Змістовно-концептуальна інформація не завжди є експліцитною та вимагає інтерпретації. Отже, змістовно-концептуальна інформація – це задум автора, а також його змістовна інтерпретація [1, с. 33].

Наполеглива потреба дідуся Оскара пояснити свої вчинки контрастує з його здатністю до реального самовираження. Здається, він так само ізольований від свого горя і провини, як і вислови, які присутні посеред чистих сторінок. Більше того, автор ілюструє своє відокремлення від світу та нерозуміння своїми дадаїстичними відповідями на загальні запитання. Це той випадок, коли на сторінках щоденника дідуся Оскара закінчується місце до кінця дня, йому доводиться переробляти старі речення, які найкраще відповідають конкретній ситуації: *If someone asked me, "How are you feeling?" it might be that my best response was to point at "The regular, please," or perhaps, "And I wouldn't say no to something sweet"* [13, p. 27].

Серед реалій як маркерів інформативної функції вербального складника мультимодального художнього прозового тексту можемо виокремити географічну (топонімічну), біологічну та культурну [8, с. 63]. Наприклад, географічною реалією у романі є назва міста *Dresden* [13, p. 70]. До біологічної належить розмова про слонів:

How much do you know about elephants?

Not too much [13, p. 86].

Культурну реалію читач може відслідкувати у діалозі про п'єсу, де грав Оскар: *The fall play this fall is Hamlet, in case you're interested. I'm Yorick* [13, p. 91].

Комунікативна функція полягає у здатності тексту встановлювати контакт із читачем. Її маркерами постають категорія автора, суб'єктивна модальність, локальність, просторово-часові відносини, тобто безпосередні відносини між автором, читачем та текстом. Фактично сам текст є основним маркером цієї категорії. Його структура, зміст, вживання слів, синтаксична організація вказують на певну авторську інтенцію, на його прагнення встановити певний контакт з читачем, дозволяючи визначити не лише індивідуальний авторський естетичний і стилістичний код, але й естетичний код епохи [12, с. 78].

Комунікативна функція проявляється в чотирьох ситуаціях спілкування:

1) спілкування між адресантом та адресатом;

Прикладом реалізації цієї ситуації є вербальний складник першого розділу роману *What the?* [13, p. 94]. Спілкування між адресантом та адресатом відбувається через використання автором запитальних речень: *What about a teakettle? What if the spout opened and closed when the steam came out, so it would become a mouth, and it could whistle pretty melodies, or do Shakespeare, or just crack up with me?* [13, p. 13] у результаті чого адресат також спілкується із самим собою, з текстом та культурною традицією.

2) спілкування між аудиторією та культурною традицією – функція колективної культурної пам'яті; Для поданої ситуації комунікативної функції найкраще відповідає вербальний складник фра-

зи Оскара про його релігійні погляди: *Even though I'm not anymore, I used to be an atheist, which means I didn't believe in things I could not observe* [13, p. 15]. Окрім цього, за допомогою вербальних складників мови Оскара, адресат може зрозуміти, що його адресантом є дитина. Адже хлопчик використовує гіперболічну мову, що виправдовується насамперед його надмірною чутливістю і частково віком, оскільки гіперболи є характерною рисою мовлення дитини. Полярність його віку та розуму проілюстровано на конкретній лексичній одиниці, яка використовується в оповіданні Оскара, що складається із міксу вишуканого запасу слів та ідей з розмовним підлітковим жаргоном *cool, crack up, what the?, heavy boots* [13, p. 31]. Таким чином, ця комбінація часто звучить комічно.

3) спілкування читача з самим собою, коли за допомогою тексту повідомлення як медіатора відбувається актуалізація конкретних сторін особистості адресата;

Наприклад, історія Шостого району неодноразово згадується Оскаром у його оповіданні, і врешті-решт вона подається в окремій главі, розказана хлопчиком слово в слово, як це йому розповів його батько. Отже, Оскар одночасно є оповідачем і слухачем:

Once upon a time, New York City had a sixth borough.

What's a borough?

That's what I call an interruption.

I know, but the story won't make any sense to me if I don't know what a borough is.

It's like a neighborhood [13, p. 23].

4) спілкування читача з текстом – “бесіда з книгою” постає для споживача інформації одним із найважливіших та найбільш суттєвих актів інтелектуальної взаємодії. Дана ситуація починається ще з заголовка роману *EXTREMELY LOUD AND INCREDIBLY CLOSE*, адже завдяки цьому вербальному складнику читач знаходиться у напрузі впродовж цілого роману, адже намагається зрозуміти зв'язок заголовка із текстом.

Емотивна (експресивна) функція полягає у здатності тексту впливати на емоції читача. Її маркерами постають риторичні фігури, фігури мови, стилістичні прийоми [3, с. 87].

Універсальна значимість емоцій в житті людини підкреслюється багатьма дослідниками: “нашій мові властива емоційність – яскраво виражений акцент на почуттях і на їхньому вільному виявленні” [3, с. 88], “...людина до усвідомлення фактуальної інформації, що міститься в будь-якому висловлюванні, усвідомлює його емоційно-оцінний складник” [3, с. 90]. Емоції тісно пов'язані з інформацією, яку ми отримуємо з навколишнього світу. Вербальний складник мультимодального художнього прозового тексту може впливати на емоції читача своєю сюжетною лінією, структурою героїв, інтонацією, риторичними фігурами (тропами), звуковими повторами, вигуками, лексикою із оціночною семантикою тощо [3, с. 93]. Наприклад, маркерами емотивної функції є повтори наказових окличних речень *Wasn't me! Come on!* [13, p. 24], лексика із жаргонізмами *cool, crack up* [13, p. 45].

Отже, адресант може застосовувати як свідомо, так і підсвідомо великий арсенал засобів впливу на емоції читача, хоча при усьому роз-

маїтні маркерів емотивної функції неможливо визначити, виходячи лише з тексту, якою мірою текст впливає на емоції читача. Аналіз емотивної функції тексту пов'язаний із проблемою появи в тексті категорії читача, тобто із комунікативною функцією тексту.

Естетична функція полягає у здатності тексту приносити естетичне задоволення чи викликати відразу у адресата. Окрім суб'єктивних маркерів, що залежать від сприйняття читача, естетична функція має об'єктивні маркери, чітко виражені в тексті: цілісне оформлення, опозиції, логіка (засоби зовнішньої і внутрішньої когезії: зв'язки, паралелізми, повтори, семантичні поля, актуальний розвиток тексту) [1, с. 35].

Об'єктивним змістом категорії прекрасного є цілісність, гармонія, ясність. Маркерами цілісності тексту можна вважати (1) його структурну завершеність, (2) підпорядкування усього змісту розвитку однієї ідеї (події, факту), (3) наявність опозиції на різних рівнях тексту [6, с. 56]. Увесь універсум, представлений зокрема в художніх творах, структурується із бінарних опозицій. Цілісність тексту залежить від наявності в ньому опозицій. Наведемо приклад реалізації естетичної функції у вербальному складнику – заголовку роману Дж. Фоера *EXTREMELY LOUD AND INCREDIBLY CLOSE*. Заголовок є цілісно оформленим та містить лексичні опозиції: *loud* (голосно) – *quite* [13] (тихо) та *close* [13] (близько) – *far away* [13] (далеко). Оціночна лексика *extremely loud* [13] (ідеться про такий крик душі) та *incredibly close* [13] (уже зовсім близько до розгадки таємниці) сприятиме естетичному задоволенню.

Атрактивна функція – це функція привертання уваги, яка виконується завдяки використанню певної лексики, синтаксичних конструкцій, пунктуації та тропів. Прийоми привертання уваги зустрічаються у вербальному складнику мультимодального художнього прозового тексту на всіх рівнях мови. Повернемося до заголовку роману [10, с. 84]. Поєднання двох словосполучень “страшенно голосно” (*extremely loud* [13]) і “неймовірно близько” (*incredibly close* [13]) викликають в адресата зацікавленість у подіях, що відбуваються у романі, адже на підсвідомому рівні читач розуміє, що автор намагається розповісти про душевний біль та пошуки як його позбутися. Також такі вербальні складники як *extremely* та *incredibly* слугують для позначення гіперболізації, що є своєрідним сигналом про щось надважливе.

Дейктична функція. У вербальному складнику нерідко міститься вказівка на іконічний складник, безпосереднє відсилання до нього адресата, що свідчить про дійсний зв'язок, як тип зв'язку між вербальним і іконічним складниками. Цей тип зв'язку найбільш притаманний науковим текстам, але часто трапляється і в художніх [12, с. 141]. Дейктичний зв'язок між складниками може мати різний напрямок: катафоричний – від вербального висловлювання до зображення, що йде за ним; анафоричний – від вербального висловлення до зображення, що йому передує [12, с. 142].

У романі Дж. Фоера *Extremely loud and incredibly close* ця функція проявляється у розмові про слона, який плаче й одразу подається зображення до діалогу.

Фото 1. Слон, який плаче

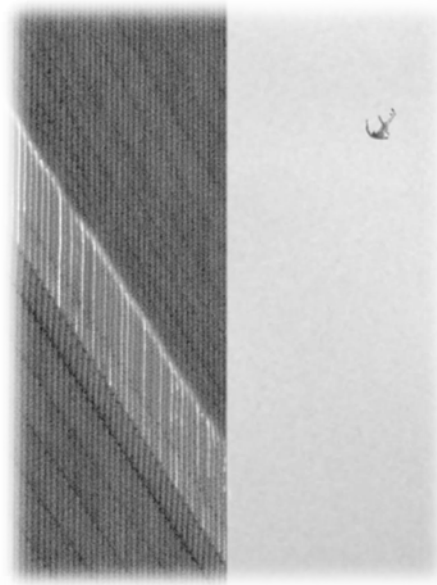

Фото 2. Людина, яка падає з багатоповерхівки

Ще одним яскравим прикладом слугує поєднання вербального складника *fallen body* [13] (“падає тіло”) із зображенням, на якому видно, що людина падає з багатоповерхівки.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Із проведеного вище дослідження можна стверджувати, що мова – це системне явище, тому всі функції вербального складника проявляються у тісній взаємодії. Аналіз маркерів інформативної функції допомагає виділити змістовно-фактуальну та змістовно-концептуальну інформацію. Завдяки комунікативній функції

тексту можна визначити характер взаємозв'язку між адресантом, текстом, персонажами й адресатом, між семантикою і типом хронотопу. Атрактивна функція вербального складника мультимодального художнього прозового тексту привертає увагу читача. У свою чергу, завдяки дейктичній функції адресат бачить зв'язок між вербальним складником і зображенням у тексті. У подальшому дослідженні вважаємо за доцільне зосередити увагу на вивченні функцій невербального (іконічного) складника у мультимодальному художньому прозовому тексті.

Список літератури:

1. Анисимова Е.Е. О целостности и связанности креолизованного текста. Коммуникативная лингвистика : сб. науч. тр. Москва : МГЛУ, 1997. 31–37 с.
2. Бабенко Л.Г. Филологический анализ текста. Основы теории, принципы и аспекты анализа. Екатеринбург, 2004. 464 с.
3. Гак В.Г. Эмоции и оценки в структуре высказывания и текста. *Вестник Московск. гос. ун-та. Серия «Филология»*. 1997. № 3. С. 87–95.
4. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва, 1981. 131 с.
5. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. Москва, 1982. 159 с.
6. Загнітко А.П., Домрачева І.Р. Основи мовленнєвої діяльності : навч. посіб. Донецьк : Укр. культуролог. центр, 2001. 56 с.
7. Сподарик О.В. Постмодерна характеристика полікодового художнього тексту. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2012. Вип. 27. С. 274–276.
8. Токарева Т. До проблеми поняття тексту і ролі заголовка тексту як його організуючого елемента. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2010. № 89. С. 62–67.
9. Трубецкой Н.С. Классификация оппозиций. Основы фонологии. Москва, 2000. 72–88 с.
10. Якобсон Р. Работы по поэтике : Переводы. Москва, 1987. 460 с.
11. Baldry A., Thibault, P. Multimodal transcription and text analysis: A multimedia toolkit and coursebook / Anthony Baldry, Paul Thibault. London : Equinox, 2006. P. 270.
12. Beaugrande R. de., Dressler, W.U. Introduction to Text Linguistics / Robert De Beaugrande, Wolfgang U. Dressler. London; New York : Longman, 1981. 290 p.
13. Foer J. Extremely Loud & Incredibly Close / Jonathan Safran Foer. New York : Penguin book, 2005. 341 p.
14. Kress G. Reading Images: The Grammar of Visual Design / G. Kress, T. van Leeuwen. London and New York : Routledge, 1996.

References:

1. Anisimova E.E. (1997). O tselostnosti i svyazannosti kreolizovannogo tekstu [On the integrity and coherence of the creolized text]. *Kommunikativnaya lingvistika [Communicative linguistics]*. Moscow: MGLU, pp.31–37
2. Babenko L.G. (2004). Filologicheskiy analiz teksta. Osnovyi teorii, printsipy i aspekty analizy [Philological analysis of the text. Fundamentals of theory, principles and aspects of analysis]. Ekaterinburg.
3. Gak V.G. (1997). Emotsii i otsenki v strukture vyiskazyvaniya i teksta [Emotions and assessments in the structure of the statement and text]. *Vestnik Moskovsk. gos. un-ta*, vol. 9, no. 3, pp. 87–95.

4. Galperin I.R. (1981). Tekst kak obyekt lingvisticheskogo issledovaniya [Text as an object of linguistic research]. Nauka [Science]. Moscow, pp.131
5. Zhinkin N.I. (1982). Rech kak provodnik informatsii [Speech as a conductor of information]. Moscow, pp. 159
6. Zahnitko A.P., Domracheva I.R. (2001). Osnovy movlennievoi diialnosti [Basics of speech activity]. Donetsk: Ukr. kulturolog. tsentr.
7. Spodaryk O.V. (2012). Postmoderna kharakterystyka polikodovoho khudozhnoho tekstu [Postmodern characteristics of polycode artistic text]. Naukovi zapysky, no. 27, pp. 274–276.
8. Tokarieva T. (2010). Do problemy poniattia tekstu i roli zaholovka tekstu yak yoho orhanizuiuchoho elementa [To the problem of the concept of text and the role of the title of the text as its organizing element]. Naukovi zapysky, no. 89, pp. 62–67.
9. Trubetskoy N.S. (2000). Klassifikatsiya oppozitsiy [Classification of oppositions. Fundamentals of Phonology]. Moscow: Aspekt Press.
10. Yakobson R. (1987). Raboty po poetike: Perevodyi [Works on poetics: Translations]. Moscow: Progress.
15. Baldry A., Thibault, P. (2006). Multimodal transcription and text analysis: A multimedia toolkit and coursebook / Anthony Baldry, Paul Thibault. London: Equinox, p. 270.
16. Beaugrande R. de., Dressler, W.U. (1981). Introduction to Text Linguistics / Robert De Beaugrande, Wolfgang U. Dressler. London; New York: Longman, 290 p.
17. Foer J. Extremely Loud & Incredibly Close / Jonathan Safran Foer (2005). New York: Penguin book, 341 p.
18. Kress G. (1996). Reading Images: The Grammar of Visual Design / G. Kress, T. van Leeuwen. London and New York: Routledge.